

«Ελπίζω να συναντηθούμε ξανά σε άλλες ηλικίες»



Όλη η χώρα συζητά εδώ και μέρες για τον θάνατο του Σαββόπουλου. Δεν είναι αναπάντεχο, ούτε απλώς η διαδικτυακή ηχώ των κοινωνικών δικτύων. Είναι δίκαιο. Δικαιούται τόση συζήτηση, όπως δικαιούνταν ο Μίκης και ο Μικρούτσικος πριν λίγα χρόνια. Πόσες ώρες της ζωής μας έχουμε περάσει ακούγοντας και τραγουδώντας τους; Περισσότερες από την εργασία μας; Περισσότερες από τις παρέες ή τις ερωτικές μας σχέσεις;

Δε συζητάμε τόσο εξαιτίας της φλύαρης εποχής, ούτε λόγω του δημόσιου λόγου ή της πολιτικής διαδρομής του. Καταλαμβάνει αυτό τον χώρο, γιατί η σχέση που αποκτά ένας μεγάλος δημιουργός με το κοινό του είναι κάτι μοναδικό. Δεν είναι ήρωας, τοτέμ ή καθοδηγητής. Η σχέση μας είναι πολύ πιο βαθιά και προσωπική. Χιλιάδες και χιλιάδες άνθρωποι, διαφορετικών ηλικιών και τοποθετήσεων, απέκτησαν όλα αυτά τα χρόνια μια προσωπική σχέση με το έργο του Σαββόπουλου, μια σχέση αδιαμεσολάβητη και «ασύγχρονη». Ένα παιδί 15 ετών το 2000 μπορούσε να ακούει κάθε βράδυ το «10 χρόνια κομμάτια», να ανατριχιάζει, να κλαίει, να πεισμώνει, να διαμορφώνει συνείδηση, να μαθαίνει απέξω κάθε στίχο – και τα περίεργα Χατζηδάκιαμ Θοδωράκιαμ ή τα όπλα παρατάμε και πίσω από τα δέντρα πάμε- και να είναι σίγουρο ότι έχει καταλάβει αυτόν τον τύπο με τα μούσια. Ότι είναι δικός του. Δεν έχει σημασία αν συμπορεύτηκαν στα χρόνια της ΕΔΑ. Ούτε τι έλεγε το 2000 ο δημιουργός. Ήταν δικός του. Όπως όταν διαβάζεις ένα βιβλίο και θες να το φιλήσεις, να το φας, να το αγκαλιάσεις, να το σκίσεις με δύναμη, κάτι να κάνεις γιατί δεν αντέχεις τη συγκίνηση, το απόλυτο δέσιμο. Θες να φωνάξεις «τι διάβασα μόλις τώρα», «τι τραγούδι άκουσα», «τι ταινία είδα». Τι με έκανες να σκεφτώ, να καταλάβω.

Δεν μπορώ να φανταστώ κάτι πιο ζηλευτό από μια συγγραφέα ή έναν τραγουδοποιό. Αν δεν μπορέσαμε εμείς, ας γίνουν τα παιδιά μας ποιήτριες, συνθέτριες και σκηνοθέτες, να επηρεάζουν τόσους ανθρώπους με ένα τους έργο. Να κάτι που δεν πρέπει να ξεχαστεί, τόση συζήτηση που γίνεται. Η ανάγκη να στηρίζεται το τραγούδι και ευρύτερα οι καλλιτέχνες. Μέτρο για μια κοινωνία είναι η δυνατότητα ενός ανθρώπου να ζει από την τέχνη του. Φυσικά μερικά από τα πιο εξαίσια αριστουργήματα γράφονται μέσα σε διωγμούς, πόλεμο, στον καθημερινό αγώνα για την επιβίωση. Όμως μακροπρόθεσμα δεν μπορεί να ανθίζει η δημιουργία μέσα σε εξοντωτικά ωράρια, διαρκή φόβο για το νοίκι και εξαναγκασμό για χρόνια σε κουραστικές ετεροαπασχολήσεις. Πρέπει να μπορείς έστω να την βγάζεις φτωχικά με καμιά δουλειά του ποδαριού, όχι να πολεμάς κάθε μέρα στη νεοφιλελεύθερη αρένα. Πώς θα παράγονταν αυτά τα διαμάντια χωρίς πειθαρχία, δουλειά, νύχτες μεροδούλι μεροφάι στιχουργικής; Τόσα χρήματα δίνουμε για το χρέος και τον ΟΠΕΚΕΠΕ. Εγώ με χαρά θα τα έδινα για να αποκτήσει ένα νέο παιδί τον χρόνο και την ηρεμία που απαιτεί για να γράψει ένα

μυθιστόρημα. Κανταδόρους χρειαζόμαστε, όχι κονσάλταντς και μάνατζερς.

Φυσικά δεν είναι το έργο τέχνης και ο καλλιτέχνης έξω από την εποχή, ούτε ζουν μόνο μέσα σε μια σχέση εξατομικευμένη με το κοινό. Το αντίθετο, παράγουν και παράγονται από την εποχή και τις συλλογικές διεργασίες, τους αγώνες και τα οράματά της. Για αυτό κάποιες συζητήσεις μοιάζουν σήμερα ελαφρώς προφανείς, ετεροχρονισμένες, irrelevant. Η μεγάλη «στροφή» του Σαββόπουλου τη δεκαετία του 80 και η σύγκρουση με την Αριστερά, είχε συντελεστεί πολύ πριν γεννηθούμε ή ενηλικιωθούμε. «Τον άκουγα στη χούντα αλλά μετά τον μίσησα που στήριξε το σύστημα», λέει δικαίως ένα τμήμα μιας γενιάς. Το ξέρουμε αγαπημένοι μας, για την ακρίβεια το μάθαμε όταν ήμασταν παιδιά και τώρα έχουμε εμείς παιδιά. Είναι πλέον κομμάτι της ιστορίας αυτού του τόπου. Οι νεότερες γενιές προσεγγίσαμε τον έργο του Σαββόπουλου, και ορισμένοι/ες από εμάς το συνδέσαμε με τις νεότερες δικές μας στρατεύσεις, όχι αγνοώντας την αλλαγή στις σκέψεις του, αλλά γνωρίζοντάς την πολύ καλά. Το κάναμε όχι επειδή τον θεωρούσαμε σύντροφό μας, αλλά παρότι ξέραμε ότι δεν είναι πλέον. Και τι έγινε; Τίποτα. Εξίσου δεθήκαμε μαζί του. Κάποια στιγμή στο κλείσιμο ενός κύκλου είχε πει ο ίδιος: «Ελπίζω να συναντηθούμε ξανά σε άλλες ηλικίες». Βρεθήκαμε, λοιπόν, μαζί του σε άλλες ηλικίες. Εμείς νέοι κι αυτός πάλι νέος, κι ας ήταν 50 χρόνια μεγαλύτερος. Και συνεχίζουμε να βρισκόμαστε, και οι επόμενες από εμάς ελπίζω να βρεθούν κι αυτές. Διάβασα ένα πρωτοσέλιδο της Εποχής που έλεγε: «Έφυγε ο Διονύσης της νιότης μας». Αρχικά σκέφτηκα: Ποιάς νιότης «μας», ρε παιδιά. Δεν είμαστε όλοι άνω των 60. Μετά σκέφτηκα ξανά: Δίκιο έχουν. Όποτε και να γεννηθήκαμε, ο Διονύσης είναι της πάντοτε παρούσας νεότητας.

Η σχέση με τον καλλιτέχνη δεν είναι ίδια με την ταύτιση με μια πολιτική, ένα κόμμα, ένα πολιτικό πρόσωπο. Πολλές φορές μπορεί να συνδέεται, αλλά δεν ταυτίζεται. Αντίστοιχα, επαναλαμβάνεται ότι το έργο τέχνης δεν ταυτίζεται με την/ τον δημιουργό του. Στην προκειμένη περίπτωση έχουμε πολλά παραπάνω από την διχοτόμηση ζωής-έργου ενός καλλιτέχνη. Υπάρχει ο Σαββόπουλος ως τραγουδοποιός, ο Σαββόπουλος ως ένα πρόσωπο με ισχυρό δημόσιο λόγο και απόψεις, ο Σαββόπουλος ως πολιτικό όν, ο Σαββόπουλος ως άνθρωπος. Ως πληθωρικός άνθρωπος, είχε όλες αυτές τις διαστάσεις ενεργές και δημόσιες. Δεν ισχύει πάντα αυτό στους καλλιτέχνες, αν και φυσικά η δημιουργία δεν είναι ασύνδετη με την ευφυΐα, την πολιτική συγκρότηση και την γενικότερη καλλιέργεια και συνείδηση. Ως τραγουδοποιός ήταν αξεπέραστος. Κυριολεκτικά. Η λέξη αυτή ταυτίζεται με τη μορφή του στην Ελλάδα. Αυτό που πλήγωσε πολλές από αυτές που λατρεύουν το έργο του, δεν ήταν απλά η αποσύνδεσή του από την Αριστερά. Είναι κυρίως η εξέλιξή του ως δημόσιος διανοούμενος (μια ιδιότητα στην οποία δεν διέπρεψε ποτέ) άμεσα συγκρουόμενος με τις αριστερές ιδέες και την Αριστερά, ως κάποιας μορφής απωθημένο. Μας πόνεσε, όχι κάτι που έκανε ή κάποια τρομερή προδοσία του, αλλά ότι έστρεψε το μαγικό ραβδί που κάποτε μας έκανε αυτό που είμαστε εναντίον μας. Όμως η μαγεία του βρισκόταν στον στίχο του και τα τραγούδια του. Όχι στο τι έλεγε σε μια συνέντευξη, ποια θεωρία για την ελληνικότητα διατυμπάνιζε ή με ποιο πολιτικό αρχηγό χαριεντίζονταν, όχι για τη γραφική σταυροφορία ενάντια στη Φρίντα Λιάππα. Δεν πάθαμε κάτι, μείναμε με την μαγεία που οδηγεί ακόμα και σήμερα νέους ανθρώπους να έρχονται σε επαφή με τις μεγάλες ιδέες και τους μεγάλους αγώνες. Κι έτσι μπορούμε ακόμα να τον ευγνωμονούμε. Δεν είναι «άφεση αμαρτιών», λες και έχουμε θεϊκή εντολή. Είναι ότι αξιολογούμε το βασικό από το

δευτερεύον, τις μεγάλες και τις μικρές στιγμές ενός ανθρώπου. Ο Σαββόπουλος, υπερόπτης και ξερόλας αλλά ταυτόχρονα αντιπαθών τον εαυτό του.

Έτσι κι εμείς, ας κρατάμε και των δικών μας εαυτών, ιδεών και στρατεύσεων τις ατέλειες. Εμείς που γεννηθήκαμε αργότερα από τα παλιά, δεν ανεβήκαμε ποτέ στα σύννεφα για να πέσουμε. Δεν πιστέψαμε σε καμία αλήθεια για να τη δούμε να διαψεύδεται, δεν μυθοποιήσαμε κανένα πρόσωπο για να το δούμε να συμπαλαιάζεται. Κανένα κόμμα δεν μας τράβηξε από το μανίκι, όσο κι αν το προσμέναμε. Οι δικές μας στρατεύσεις, που πασχίζουν να μείνουν ζωντανές σε έναν κόσμο σε μόνιμη κατάρρευση, ήσαν πάντοτε εύθραυστες, οι ιδέες υπό μόνιμο κλονισμό. Ξέρουμε από νεανικούς και αγνούς ενθουσιασμούς που χαλαμίζονται. Αν πάει να γεννηθεί μια νέα στράτευση, θα έχει την ωριμότητα να αναμετρηθεί με το μεγαλείο και τις ήττες, τα ιδανικά, τις προδοσίες και τις μουρλές πολιτικές, τη συλλογική ορμή και την ατομική αναδίπλωση.

Η τέχνη όσο και το κίνημα είναι κόσμοι που χωρούν πολλούς κόσμους. Τα τραγούδια του Σαββόπουλου χωράνε πολλά μέσα τους, όχι μόνο εμένα. Το κίνημα, επίσης. Χώρεσε τον πιτσιρικά Σαββόπουλο, με ό,τι είχε τότε στο μυαλό του. Ευτυχώς που χώρεσε τα νιάτα αυτού του άστρου που έγραψε στα είκοσι- εικοσιδύο του το Φορτηγό, στα εικοσιπέντε το Περιβόλι του Τρελού, στα εικοσιεπτά τον Μπάλλο και στα εικοσιοκτώ το Βρώμικο Ψωμί. Με τι μπορεί να συγκριθεί αυτή η αδιανόητα ώριμη και δημιουργική νεότητα; Ίσως μόνο με το αγόρι από το Ντουλούθ. Τι γίνεται αν φτάνεις σε τέτοια ύψη, τόσο νωρίς; Τι κάνεις αν κατακτήσεις το Έβερεστ πριν καν η παρέα σου ξεκινήσει ορειβασία; Ένα παιδί 20 χρονών που γράφει τους παλιούς μας φίλους και το δέντρο, δεν είναι ένα συνηθισμένο παιδί. Σήμερα είπε ο Αλκίνοος: «Τι θέλαμε; Να είσαι προβλέψιμος; Και ποιος θα έγραφε αυτά τα απρόβλεπτα τραγούδια;».

Τι ωραία που είναι μια μεγάλη και γεμάτη ζωή; Σκεφτείτε πόσα μπορούμε να ζήσουμε, να κάνουμε. Πόσοι να μας αγαπήσουν, με πόσες να τσακωθούμε, με πόσους να φιλιώσουμε ξανά. Δεν θα προτιμούσα να τον είχαν απαγάγει οι εξωγήινοι κάπου στα μέσα του 80. Προτιμώ οι άνθρωποι να ζουν, να έχουν μια γεμάτη ζωή, μέσα στις αντιφάσεις και τους κύκλους της, τις εμμονές και τις ομορφιές της, τις σχέσεις αγάπης, ανταγωνισμού και συμφιλίωσης.



*Ο πίνακας - πορτραίτο του Διονύση Σαββόπουλου που συνοδεύει τη δημοσίευση είναι από τη συλλογή του ζωγράφου Κώστα Λούστα. Δείτε περισσότερα εδώ:

https://loustas.com/801-portraits-collection/?fbclid=IwY2xjawNqtQdleHRuA2FibQlXMAbicmlkETFKOTc3VWZEBdHwQTZQRDhwAR4vHYFG0nauCnOWBfyBFUelEp4Geo-XcFSfIPcQyqulRvOmN9WGJ-gqovlvgw_aem_KhlsqwYN-coZykDdHM2jWg